

Traduir és respectar

DAVID CUSCÓ ESCUDERO

Hem sentit diverses vegades –ben sovint en boca de suposats intel·lectuals– que en el món tot seria molt millor si es parlés un sol idioma, que la multiplicitat de llengües és un problema que tan sols genera confusió i incomprensió i que l'ideal seria tornar a la situació que, segons el Gènesi, hi havia abans de la construcció de la Torre de Babel. Curiosament, els qui propugnen aquest retorn a aquest suposat Edèn lingüístic quasi sempre són els mateixos que no amaguen el seu menyspreu per allò que anomenen «llengües regionals» o «patuesos» ni la seva admiració per les llengües que anomenen «de cultura», deixant clar que les altres deuen ser d'incultura. Tanmateix, estic convençut que la tan desitjada reducció *ad unum* que alguns reclamen seria enormement empobridora i fins i tot totalitària, sobretot, com veurem, perquè eliminaria la possibilitat de traduir, que és, justament, allò que ens acosta als altres.

Imaginem-nos, doncs, que tots parléssim la mateixa llengua. Tothom ordenaria el món i l'interpretaria mitjançant les mateixes paraules; per tant, d'una manera, en el fons, molt semblant. Fariem servir les mateixes metàfores per a explicar-nos l'existència. La multiplicitat de punts de vista es perdria a favor d'una uniformització que ens faria molt més pobres i ignorants del que la majoria ja som. Si es pogués triar, seria molt més interessant conèixer totes les llengües del món que no pas conèixer-ne tots una de sola. Això sí, tant una cosa com l'altra eliminarien de soca-rel, encara que per motius diversos, la necessitat de traduir, i és precisament això el que ens faria més pobres. En el primer cas, traduir seria un joc sense sentit, i en el segon, una possibilitat inexistent. Però la realitat és que el planeta és multilingüe i que, per tant, no hi pot haver cap activitat més necessària que la de traduir (*traduire* en el sentit genèric i ampli de provar d'entendre tot el que ens envolta i a nosaltres

mateixos, però també en el sentit més popular de vessar els continguts d'una llengua a una altra). La distància aparentment insalvable –en la pràctica, no tant– entre parlants de diversos idiomes és l'excusa perfecta per a acostar-se a realitats semblants però diferents alhora i, per tant, enriquidores.

Traduir, del llatí *traducere* 'fer passar, transportar d'un lloc a un altre', té un significat no pas gaire allunyat de *traire* ('lliurar'), com il·lustra la dita italiana tradicional «Traduttore, traditore» i és una tasca qüestionada des de sempre. És possible, traduir? ¿Es poden traslladar a un altre idioma totes les connotacions històriques, socials i de registre que conté una paraula? I què és una bona traducció? ¿La que és capaç de reproduir tan fidelment com sigui capaç el text originari (traducció literal), o la que sap transportar el sentit d'una llengua a l'altra sense traïr en excés l'obra primigènica? La gran paradoxa a la qual tot traductor s'ha d'enfrontar la va exposar senzillament el filòsof Franz Rosenzweig de la manera següent: «Traduir és servir dos mestres: l'estranger dins la seva obra i el lector dins el seu desig d'apropiació.» És ben cert que l'intent de transportar significats d'una llengua a una altra és un exercici farcit de dilemes sovint insolubles, però la figura del traductor és indispensable i les seves traïcions, també. Segurament l'única manera de criticar una traducció és proposar-ne una de millor o de diferent, sobretot tenint en compte que la traducció definitiva no existeix i que un text no es veu mai traduït del tot. Hi ha traduccions excel·lents, traduccions bones, traduccions mediocres i traduccions pèssimes, és clar. Hi ha traduccions fetes a corre-cuita i traduccions que són el fruit d'anys d'esforç. Seria convenient, però, relativitzar la por de la mala traducció, basada en el fet innegable de la impossibilitat de traduir del tot els textos –sobretot els de poesia (exemple més elevat d'unió entre sentit i sonoritat) i de filosofia– i fixar-nos més en la immensa

sort de poder disposar de veus diferents de les nostres. Per tant, encara que sovint no es tingui en compte, és molt més el que es guanya per mitjà d'una traducció que el que es perd. El vessament de significats d'una llengua a una altra enriqueix fins a límits insospitats aquestes llengües i llurs cultures, les quals, altrament, caurien fàcilment en el perill mortal del provincianisme més estèril. Traduir és obrir les finestres de bat a bat i ventilar casa nostra. I casa nostra és la nostra llengua.

Però traduir és, sobretot, respectar. Quan traduïm, fem diverses coses alhora. Per començar, reconeixem l'existència de l'altre i l'escoltem. Reflexionem sobre el que diu i provem de fer-ho passar a través nostre, utilitzant allò més íntim que tenim, que és la nostra llengua. Per tant, traduir és una mostra de respecte a la llengua de l'emissor i, evidentment, a la del receptor i a les collectivitats que comparteixen sengles idiomes. La traducció és l'eina d'apropament al proïsme més important que existeix. Quan traduïm, comparem, i és a través de la comparació que podem entendre més bé la realitat de l'emissor i, naturalment, la nostra.

Pensadors com Steiner, Ricoeur, Rosenzweig i Benjamin han fet reflexions sobre la traducció que formen la base de qualsevol consideració que es vulgui fer sobre aquest tema. Des de la crítica literària o des de l'ètica, la majoria d'aquests estudiosos arriben a la mateixa conclusió: malgrat la impossibilitat de transportar el significat i la forma d'un text a una altra llengua, cal provar-ho un cop i un altre. I per què? Per què cal insistir tan tossudament en quelcom que sabem positivament que és impossible? Doncs, bàsicament, perquè, com dèiem, traduir implica escoltar, i escoltar és respectar. I qualsevol pretensió de bastir enteses amb els qui tenim al voltant passa pel respecte. Traduir és provar d'aïllar-se del soroll que ens envolta i centrar-se en allò que

algú altre, des d'una manera concreta de veure el món –personal i col·lectiva, puix que aquestes són les dimensions de qualsevol expressió lingüística– ens ofereix. Ens permet d'acostar-nos a realitats o a concepcions de la realitat que poden ser iguals o diferents de les nostres, però que, si no ens esforcem a conèixer-les, no sabrem mai quin abast poden arribar a tenir en les nostres vides. Traduir parteix de la curiositat.

I la curiositat és la font del progrés, i em refereixo, de nou, al progrés personal i col·lectiu. Però escoltar i després interpretar també és una responsabilitat. Traduir no és cap joc. Implica un compromís amb els altres i amb nosaltres mateixos. Traduir implica provar d'oblidar-se d'un mateix i abocar-se en el sentit de l'altre. De fet, implica provar de ser l'altre per entendre'l més bé. Traduir és interpretar l'altre *font-nos altre*

amb l'única eina que ens permet una cosa així: el llenguatge.

Com que no podem saber totes les llengües del món i com que el pitjor que ens podria passar és que tots en parléssim només una, hem de traduir. Traduir és escoltar i, per tant, respectar. Traduíem molt, doncs. Responsablement. I fruïm de la diversitat lingüística que ens obre la porta a escoltar tanta gent i tantes llengües com hi hagi. ♦

www.culturamenorca.org/sal

La teva web de consulta sobre la llengua catalana a Menorca: publicacions, cursos, normatives, ajuts i campanyes... i l'espai virtual **Bústia de la Ciutadania** per poder fer consultes o comentaris sobre la llengua.

CONSELL INSULAR DE MENORCA
DEPARTAMENT DE CULTURA, PATRIMONI, EDUCACIÓ I JOVENTUT

CONSELL INSULAR DE MENORCA DEPARTAMENT DE CULTURA, PATRIMONI, EDUCACIÓ I JOVENTUT

Servei d'Assessorament Lingüístic

Actuacions

Bústia de la Ciutadania

Llengua

Jornades

Reglaments, normatives i legislació

Benvinguts/Benvingudes

al web de llengua catalana i assessorament lingüístic del Consell Insular de Menorca. Aquí trobareu informació relativa a la llengua catalana a Menorca i a les tasques en matèria de normalització lingüística que es fan des del Consell.

Novetats

Cursos de llengua catalana per a estrangers a Alaior +info

Concessió d'ajuts per al foment de l'ús del català en establiments

Bústia de la ciutadania

APOSTROFACIÓ.
Per Pilar Vinent
APOSTROFACIÓ.
Per Marta
dependent
Per Pilar Vinent
APOSTROFACIÓ

Els jocs de llengua en la infantesa: les rimes

JAUME SALVANYÀ

En l'article que va escriure Roser Latorre en el número 73 de LLENGUA NACIONAL, «Què se n'ha fet del vocabulari infantil?», l'autora evocava jocs i tonades de la seva infantesa, i deia no solament que «gairebé han desaparegut, sinó que també s'esborren del llenguatge quotidià diversos mots infantívols que els adults feien servir en adreçar-se als menuts». No dic que no li falti raó, perquè és ben cert que hi ha costums que canvien: per exemple, els angelets, que fa anys no donaven l'abast quan als nens els queien les dents, es van quedant a l'atur perquè el ratolinet Pérez, emparat pel cinema i

la laïcització de la societat, els ha pres la feina. Tots tenim al cap més exemples, però crec que de tant en tant hem d'obrir la porta a l'autoestima, perquè, si no, quedarà del tot ofegada per les lamentacions.

Quan era petit, l'àvia em feia un joc que no he sentit explicar a ningú més: en deia el «marxa en Pere». S'enganxava un bocinet de paper al dit del mig de cada mà, per la part del damunt; tancava les mans i recolzava els dos dits en el cantell d'una taula, de manera que els paperets quedessin de cap per amunt. Aleshores alçava la mà i tornava a abaixar-la mentre deia: «Maaarxa en

Pere»; després feia el mateix amb l'altra mentre deia: «Maaarxa en Pau.» Quan els dits tornaven a taula, el paperet havia desaparegut misteriosament. I de seguida hi tornava: alçava i abaixava un altre cop la primera mà mentre deia: «Tooorna en Pere», i ho repetia amb l'altra: «Tooorna en Pau.» I els dos trossets de paper apareixien altra vegada. El truc era tan senzill com un canvi de dits: amb el «marxa en Pere» i «marxa en Pau» amagava els dits del mig i els canviava pels índexs, i amb el «torna en Pere» i «torna en Pau», sortien altra vegada els del mig. I com més ho feia, més màgic ho trobava.